

DLA doktori értekezés tézisei

Osztrosits Éva

Veress Sándor:

Concerto vonósnégyesre és zenekarra.

Új szerzői törekvések a hagyományos és az új
kifejezésmódok szintézisére.

Témavezető: Berlász Melinda (CSc)

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2023

I. A kutatás előzményei

Veress Sándor zenéjével először 2015-ben, a Lockenhaus Kammermusikfesten találkoztam, ahol a szerző *Vonóstrióját* Vilde Frang, Lawrence Power és Nicolas Altstaedt szólaltatta meg. A fesztiválon a trió mellett Veress: *Hommage à Paul Klee* című fantáziáját adtuk elő a Veress tanítvány, Heinz Holliger vezényletével. Veress Sándor művészetére iránti érdeklődésemet erőteljesen ehhez az eseményhez kötöm.

A fesztiválról hazatérve nekiláttam feltérképezni a szerző alkotói munkásságát: a fellelhető kották és hangfelvételek tanulmányozásán túl, megismertem a Veress-életművel foglalkozó irodalmat. Ekkor döbbsentem rá, hogy a szerző *Concerto vonósnégyesre és zenekarra* című kompozíciójának analízise és az ebből készült hangfelvételek elemzése és kritikája szinte feldolgozatlan. Ez a ráeszmélés és az állandó kamarazenei- és vonósnégyes-tevékenységem sarkallt arra, hogy még behatóbban foglalkozzak Veress *Vonósnégyesversenyével*, amely azután a disszertációm központi témája lett.

Munkám legfontosabb kiindulópontjai Berlász Melinda, Demény János és Terényi Ede *Veress Sándor* című, az első magyar nyelven megjelent tanulmánykötete (1982) és Csicsery-Rónay István *Veress Sándor. Tanulmányok, cikkek, beszédek* című kötete (2007) voltak, az előbbiben megtalálható volt a szerző zeneműveinek listája is, időrendben elrendezve. Csicsery-Rónay István könyvében Bónis Ferencnek Veress Sándorral készült interjúja is olvasható, amelyben első kézből kaphatunk képet Veress életének az eseményeiről, a zenéhez és a műveihez való viszonyulásáról.

II. Források

Disszertációm elsődleges forrása a már említett irodalmakon kívül, Veress Sándor: *Concerto vonósnégyesre és zenekarra* című kompozíciójának a partitúrája, amely 1964-ben, az Editio Suvini Zerboni (Milano) gondozásában jelent meg.

A dolgozatomban zárófejezetemben a versenyműből fellelhető két hangfelvételt veszem górcső alá, amelyek a BMC Records (Végh kvartett, Paul Sacher és a Basler Kammerorchester felvétele) és a Toccata Classic (Basel

String Quartet, Jan Schultsz és a Hungarian Symphony Orchestra lemeze) gondozásában jelentek meg.

Másodlagos forrásként tekintem Berlász Melinda: *Szerzői és előadóművészi összetalálkozások Veress Sándor és Végh Sándor pályáútján (1935–1962)* című tanulmányát, valamint Löwenberg Dániel: *Végh Sándor* című könyvét, amelyekből Veress Sándor és Végh Sándor előadóművészi és baráti együttműködéséről tájékozódhatunk.

Disszertációm központi részét képező *Vonósnégyesverseny* formai és motivikai mikroanalízisében főként Terényi Ede elemzési szempontjaira támaszkodtam.

III. Módszer

A disszertáció 1. fejezetében Végh Sándor és a Végh kvartett előadóművészi ösztönzésének és Paul Sacher felkérésének ösztönző szerepét tárgyalom. Végh Sándor és Veress Sándor művészi-alkotói közössége, – amely Veress-Végh zongora-hegedű duóként volt ismert a koncertéletben – megkerülhetetlen jelentőségű, amelyet a közös koncertjeiken megszólaltatott és a Végh által

bemutatott és előadott kompozíciókon keresztül mutatok be. A fejezet további részében Paul Sacher 20. századi nyugat-európai kortárs zeneszerzőket támogató és ösztönző szerepéről írok, különösképpen a felkérésére komponált Veress-művek eseménytörténetére fókuszálva.

Dolgozatom 2. fejezetében átfogó képet kívánok nyújtani Veress *Vonósnégyesversenyéről*. A keletkezéstörténetet bemutatva, a korabeli kritikák ismertetését követően a versenymű mikroanalízisét helyeztem a középpontba. Elemzésem főként a formaalkotás és a motivikus szerkesztés szempontjából kívánja bemutatni a versenyművet. A fejezet utolsó részében a mű előadásairól rögzített hanglemezeket szemléltetem, az ősbemutató felvételével kiemelt módon foglalkozom.

IV. Eredmények

A disszertációm vezérfonalául szolgáló *Concerto vonósnégyesre és zenekarra* című műve lehetőséget nyújtott Veressnek a már évek óta érlelődő stílusváltó kísérleteinek alkalmazására, amely során az új kompozíció-technikai elemek a személyes szemléletét

tükröző eljárásokkal szintézist alkotnak. Tradíció és új szemlélet együttes megjelenése jellemzi az 1961-ben készült kompozíciót.

Dolgozatomban az elemző megközelítés során egyrészt arra törekedtem, hogy a Veress-életmű stílárís fordulópontját az egész életmű összefüggéseinek látókörébe helyezzem, másrészt a mű későbbi előadói számára útmutatást adjak a mű szerveződéséről, formai, motivikus értelmezéséről.

A versenyművet a mikroanalízis módszerével vizsgáltam meg, megállapításaimat kottapéldákban szemléltettem. Továbbá a műből fellelhető két hangfelvételt – különösen az ősbemutató hanganyagára és Végh Sándor előadásmódjának egyediségére fókuszálva – újabb szempontokat képviselő előadóművészi analízisnek vetettem alá.

Kutatási ismereteim alapján kijelenthető, hogy a *Concerto vonósnégyesre és zenekarra* című versenymű analízisére és a hangfelvételek vizsgálatára a korábbiakban még nem történt kísérlet a Veress-irodalomban, így ez a kétoldalú vizsgálat újdonságot jelent a versenymű értelmezésében.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Doktori tanulmányaim ideje alatt a Magyar Művészeti Akadémia hároméves ösztöndíjprogramjában is részesültem, amelynek keretében Veress Sándor hegedűt és brácsát alkalmazó összes szóló- és kamarakompozíciójának (a duókat, triókat, kvartetteket beleértve) megszólaltatását vállaltam kamarapartnereimmel. A hat koncertből álló sorozatban a Veress-művek előadásával párhuzamosan Bartók Béla megfelelő apparátusú kompozícióiból néhány kiválasztott művet (*Kontrasztok, 1. hegedű-zongora szonáta, 1. Rapszódia, 2. Rapszódia, Válogatás a 44 Hegedűduóból, 5. és 6. vonósnégyes*) is megszólaltattunk.

Továbbá 2022-ben lehetőségem nyílt Veress ritkán hallható, de a magyar zenetörténetben igen jelentős szerepet betöltő művének, *Hegedűversenyének* előadására is, a debreceni Kodály Filharmonikus Zenekar kíséretével. A versenyművet két további alkalommal is előadtuk: a budapesti Művészetek Palotájában (2022. május 5.) és a debreceni Kölcsey Központban, Kollár Imre dirigens közreműködésével (2022. május 10.).

A Veress darabok további koncerteken való megszólaltatása:

2021. március. 19., Budapest Music Center – Könyvtár –
online koncertfelvétel:

-Veress Sándor: *Szólószonáta hegedűre*

-Veress Sándor: *Szonatina hegedűre és csellóra*

-Veress Sándor: *Vonóstrió*

Előadók: Osztrosits Éva (hegedű), Kurgyis András
(brácsa) és Zétényi Tamás (cselló).

Veress *Szólószonátájának* 1. tételéből egy felvételt is készült ugyanebben az évben, amelyet a FUGA Mikrokozmosz-sorozatában mutattak be.

2021. június 13., Bartók Emlékház:

-Veress Sándor: *Szonatina hegedűre és zongorára*

-Veress Sándor: *Cukaszőke csárdás*

Előadók: Osztrosits Éva (hegedű) és Berecz Mihály
(zongora)

2022. február 7., Budapest Music Center – Könyvtár:

-Veress Sándor: *Zongorás trió*

-Veress Sándor: *Bevezetés és Coda*

-Veress Sándor: *Baryton-trió* (2 csellós változat)

Előadók: Osztrosits Éva (hegedű/brácsa), Dani Imre (zongora), Szűcs Péter (klarinét), Devich Gergely (cselló) és Kiss Lucia (cselló)

2022. március 28., Budapest Music Center – Könyvtár:

-Veress Sándor: *2. szonáta hegedűre és zongorára*

-Veress Sándor: *Nógrádi verbunkos*

-Veress Sándor: *Hegedűverseny* (Zongorakíséretes változat)

Előadók: Osztrosits Éva (hegedű) és Dani Imre (zongora)

2022. december 19., 18 óra, Budapest Music Center – Könyvtár:

-Veress Sándor: *1. vonósnégyes*

-Veress Sándor: *Memento brácsára és bőgőre*

Előadók: Osztrosits Éva (brácsa), Fejérvári Zsolt (bőgő) és a Korossy Kvartett (Korossy-Khayll Csongor (1.

hegedű), Osztrosits Éva (2. hegedű), Kurgyis András (brácsa) és Devich Gergely (cselló).

2023. május 6. Budapest Music Center – Könyvtár:

-Veress Sándor: *2. vonósnégyes*

Előadók: Korossy Kvartett (Korossy-Khayll Csongor (1. hegedű), Osztrosits Éva (2. hegedű), Kurgyis András (brácsa) és Devich Gergely (cselló).

A fentiekben áttekintett koncertsorozatom keretében és további hangversenyeimen egy 20. századi magyar emigráns zeneszerzőnek, a Bartók és Kodály tanítványnak és utódnak, Veress Sándornak összes vonóshangszerre írt művének új, mintegy koncerttörténeti jellegű előadását tekintettem céloknak, mint a mai magyar koncertéletben szinte ismeretlennek tekinthető Veress-életmű magyarországi rehabilitációjának zenei-előadóművészi programját. A *Hegedűverseny* négy alkalmat jelentő előadása, a két vonósnégyest és a folytatást jelentő *Vonósnégyesversenyt* is beleértve, valamint a *2. Hegedű-zongoraszonáta*, a *Szonatina hegedűre és zongorára*, a *Szonatina hegedűre és csellóra*, továbbá a *Memento* duó

(bőgő, brácsa, az 1956-os forradalom mártírjainak emlékére), és a három, változó apparátusú trió: a *Zongorás trió*, a *Vonóstrió*, a *Baryton-trió* sem a szerző magyarországi alkotó-korszakában (1927-1949), sem élete svájci periódusában (1950-1992) ilyen teljességre törekvő koncertsorozatként nem szólalt meg. Ugyancsak ide tartoznak a Veress–Végh-duó egykori koncert-repertoárjának bravúros sikerdarabjai: a *Cukaszőke csárdás* és a *Nógrádi verbunkos*, valamint a bartóki-hagyományt folytató *Hegedű-szólószonáta*. Végh Sándor és a Veress-hegedűműveknek ugyancsak elkötelezett hegedűművésze, Takács-Nagy Gábor kimagasló teljesítményű interpretációi után a mai magyar hangversenyéletben Veress Sándor vonósokra írt műveinek teljeskörű megszólaltatására, megismertetésére törekedtem (2021–2023.)

Veress Sándor *Vonósnégyesversenyét* tárgyaló disszertációm, amely a 20. századi magyar zeneszerzés kiemelkedő alkotójának és egy nemzetközileg elismert hegedűművésznek egymást ösztönző szellemi szintézisében valósult meg, Veress Sándor és Végh Sándor emlékének ajánlom.